

Ocena funkcjonowania demokratycznych mechanizmów i procedur wyborczych w Polsce

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 23 stycznia 2019 roku

Fundacja Centrum Badań Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Wolne i uczciwe wybory, w efekcie których władza rządzących wywodzi się z przyzwolenia rządzonych, to fundament systemu demokratycznego. Dwa tygodnie po wyborach do Parlamentu Europejskiego ponownie zapytaliśmy respondentów o pięć aspektów związanych z funkcjonowaniem mechanizmów i procedur wyborczych w Polsce¹. Badani zostali poproszeni o oceny ogólne, a nie w odniesieniu do ostatnich wyborów, można jednak założyć, iż ich przebieg oraz kampania przed głosowaniem do Parlamentu Europejskiego rzutowały na wyrażane opinie.

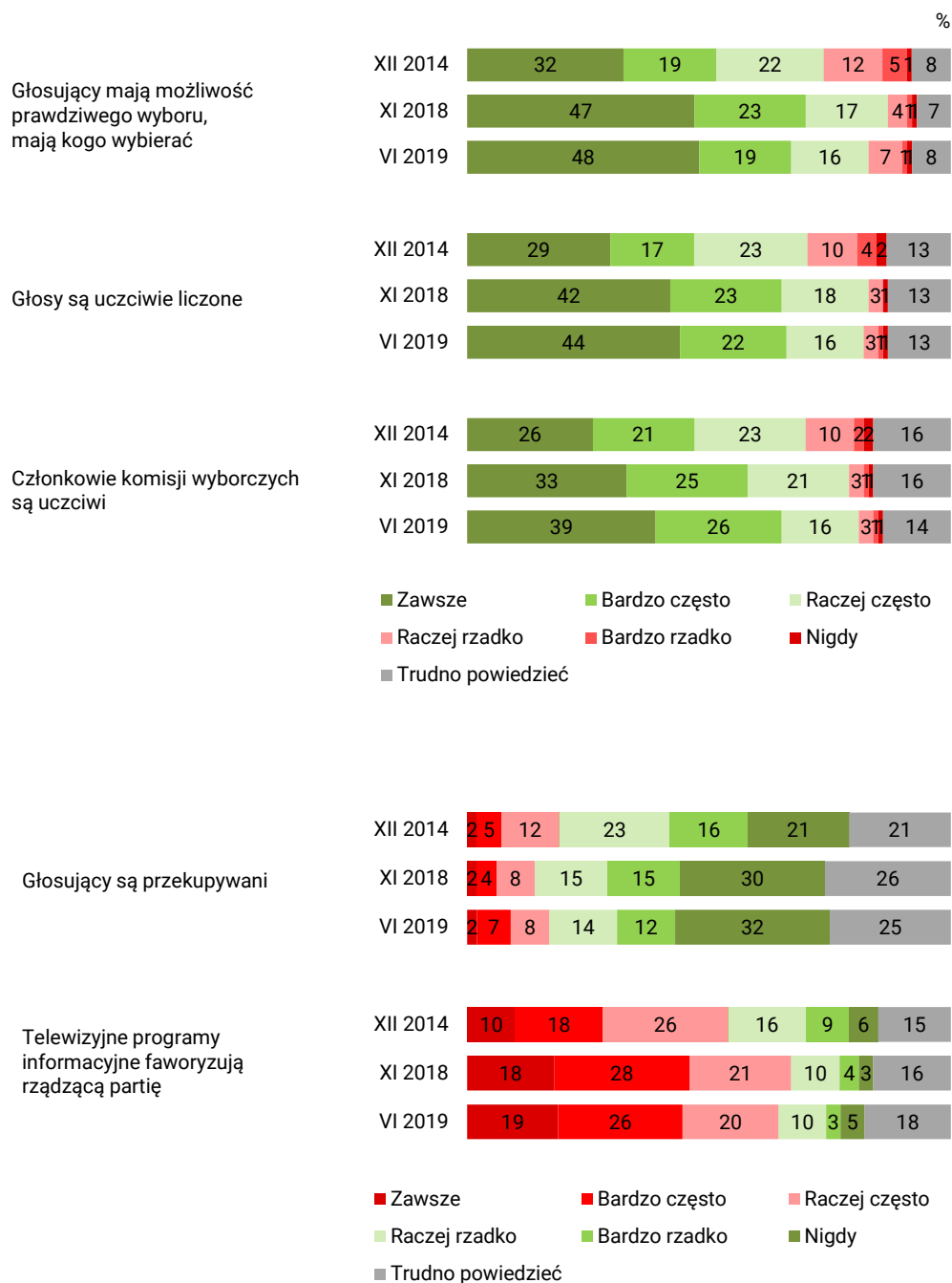
Dwa tygodnie po wyborach do Parlamentu Europejskiego – tak jak w poprzednich badaniach – najwyżej przez Polaków oceniana jest możliwość dokonania realnego wyboru spośród szerokiego spektrum kandydatów. Blisko połowa ankietowanych (48%) twierdzi, że w czasie wyborów w Polsce głosujący zawsze mają możliwość prawdziwego wyboru, mają spośród kogo wybierać (od listopada 2018 roku wzrost o 1 punkt procentowy), a 19% uważa, że dzieje się tak bardzo często (spadek z 23% do 19%). Całkowicie kwestionuje to natomiast co setny pytany. Warto też dodać, iż od poprzedniego badania nieco przybyło respondentów uważających, że w naszym kraju raczej rzadko głosujący mają możliwość prawdziwego wyboru, mają kogo wybierać (wzrost z 4% do 7%).

Obecnie możliwości dokonania realnego wyboru pod względem społecznych ocen niewiele ustępują także kwestie związane z uczciwością procesu wyborczego. Ponad dwie piąte respondentów (44%, od listopada 2018 roku wzrost o 2 punkty procentowe) wyraża przekonanie, że zawsze w polskich wyborach głosy są uczciwie liczone, a 22% ocenia, iż dzieje się tak bardzo często. Po ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego kolejny raz w stosunku do grudnia 2014 roku znacząco zwiększył się odsetek przekonanych o uczciwości członków komisji wyborczych i w efekcie obecnie 39% Polaków uważa, że jest tak zawsze (od listopada 2018 roku wzrost o 6 punktów procentowych i łącznie o 13 punktów od grudnia 2014 roku), a 26%, że bardzo często (łącznie od grudnia 2014 roku wzrost o 5 punktów procentowych). Uczciwość członków komisji wyborczych całkowicie kwestionuje co setny respondent.

W stosunku do listopada 2018 roku nieco przybyło badanych przekonanych, że w Polsce często zdarza się, że głosujący są przekupywani (wzrost z 14% do 17%), jednocześnie jednak największa grupa sądzi, że do takich sytuacji nigdy nie dochodzi (32%, wzrost o 2 punkty procentowe).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (349) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich face-to-face wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 6–13 czerwca 2019 roku na liczącej 1073 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Chodzi ogólnie o wybory, nie tylko o ostatnie wybory.

Tak jak w poprzednich badaniach najgorzej w oczach opinii publicznej w kontekście wyborczym wypadają telewizyjne programy informacyjne. Większość badanych (65%) ocenia, że często faworyzują one rządzącą partię, z czego niemal co piąty (19%) uważa, że dzieje się tak zawsze. Warto przypomnieć, iż znaczący wzrost odsetka respondentów o tym przekonanych, w porównaniu

z grudniem 2014 roku, odnotowaliśmy w listopadzie 2018 roku, natomiast po majowych wyborach do Parlamentu Europejskiego faworyzowanie rządzących dostrzegane jest nieznacznie rzadziej niż po ostatnich wyborach samorządowych. Co ciekawe, opinie, że w czasie wyborów stacje telewizyjne często faworyzują partię rządzącą, przeważają niezależnie od tego, którą ze stacji telewizyjnych badani wskazują jako źródło swoich codziennych informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie, a także w grupie badanych deklarujących, że wcale nie oglądają telewizji. Jednocześnie występuje istotna statystycznie różnica w ocenach pomiędzy badanymi deklarującymi, że ich głównym źródłem codziennych informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie jest TVN24 lub Fakty i inne programy TVN, a tymi, którzy wiedzę czerpią głównie z TVP Info lub programów informacyjnych TVP1. O ile wśród widzów TVN24 i programów informacyjnych TVN 26% twierdzi, że w czasie wyborów w Polsce telewizyjne programy informacyjne zawsze faworyzują partię rządzącą, to wśród respondentów, dla których głównym źródłem informacji są Wiadomości, Teleexpress i inne programy telewizyjnej Jedynki (TVP1) lub TVP Info opinie takie wyrażane są o połowę rzadziej (odpowiednio 13% i 12%). Warto też dodać, iż w bezstronność telewizyjnych programów informacyjnych nie wierzą na ogół badani, którzy deklarują, że w ogóle nie oglądają telewizji albo że nie jest ona ich głównym źródłem informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie. Ponadto w grupach wskazujących, że ich głównym źródłem informacji są kanały telewizji publicznej, blisko co dziesiąty (9%) twierdzi, że w Polsce nigdy nie zdarza się faworyzowanie partii rządzącej przez telewizyjne programy informacyjne, natomiast wśród pozostałych badanych takie opinie wyrażane są sporadycznie.

TABELA 1

Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Telewizyjne programy informacyjne faworyzują rządzącą partię	Która z wymienionych stacji telewizyjnych, który z programów, jest głównym źródłem Pana(i) codziennych informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie?*					
	Fakty, inne programy TVN (poza TVN 24)	TVN24	Wiadomości, Teleexpress i inne programy telewizyjnej Jedynki (TVP1)	TVP Info	Wydarzenia i inne programy Polsatu	Żadna z nich, nie oglądam telewizji
	w procentach					
Zawsze	26	26	13	12	17	20
Często	45	54	36	38	50	57
Rzadko	7	8	19	24	17	5
Nigdy	4	2	9	9	3	0
Trudno powiedzieć	18	10	24	17	14	17

* Z uwagi na nieznaczne liczebności w tabeli pominięto badanych, którzy wskazali inne stacje jako główne źródło ich wiedzy o wydarzeniach w kraju i na świecie

Z analiz wielozmiennowych² wynika ponadto, że oceny zachowania stacji telewizyjnych w kampaniach wyborczych istotnie różnicują przede wszystkim afiliacje partyjne badanych wyrażone deklaracjami dotyczącymi sposobu głosowania w hipotetycznych wyborach do Sejmu³, przy czym

² Wykorzystano moduł IBM SPSS Decision Trees.

³ Zob. komunikat CBOS „Preferencje partyjne w czerwcu”, czerwiec 2019 (oprac. K. Pankowski).

zwolennicy partii rządzącej mają istotnie różne opinie od pozostałych potencjalnych elektoratów partyjnych oraz badanych zamierzających pójść na wybory parlamentarne, ale niezdecydowanych, kogo w nich poprzeć. Mimo iż większość deklarujących zamiar oddania głosu w tych wyborach na listę firmowaną przez Prawo i Sprawiedliwość uważa, że w trakcie wyborów w Polsce telewizyjne programy informacyjne często faworyzują rządzącą partię, to takie opinie wyrażane są w tej grupie znacznie rzadziej niż wśród pozostałych badanych, natomiast znacznie częściej wśród zwolenników PiS mówiono, że takie sytuacje zdarzają się rzadko lub nigdy nie mają miejsca.

TABELA 2

Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Telewizyjne programy informacyjne faworyzują rządzącą partię	Na kandydata której partii/inicjatywy politycznej głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu?				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Platforma Obywatelska RP	Wiosna	Inna partia	Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem, waham się
	w procentach				
Zawsze	9	30	32	22	13
Często	43	51	57	45	47
Rzadko	19	8	4	12	7
Nigdy	9	2	0	2	4
Trudno powiedzieć	19	8	6	20	28

Opinie w tej kwestii istotnie różnicują także deklarowane poglądy polityczne, przy czym im bliżej lewego końca osi lewica–centrum–prawica, tym silniejsze przekonania badanych, że w Polsce w czasie wyborów telewizyjne programy informacyjne faworyzują rządzącą partię (por. tabelę aneksową 4).

Spośród analizowanych zmiennych społeczno–demograficznych opinie o zachowaniu nadawców telewizyjnych w trakcie polskich kampanii wyborczych najbardziej różnicuje wykształcenie badanych, przy czym najczęściej o tym, że faworyzują one rządzących, przekonane są osoby z wyższym wykształceniem, a najrzadziej – respondenci z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym. Wraz ze spadkiem wykształcenia rośnie przede wszystkim odsetek badanych niepotrafiących zająć stanowiska w tej kwestii (od 10% wśród osób z wyższym wykształceniem do 36% wśród ankietowanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym). Badani z niższym poziomem formalnego wykształcenia częściej jednak niż osoby z wyższym wykształceniem twierdzą, że telewizyjne programy informacyjne rzadko w trakcie wyborów faworyzują rządzącą partię lub nigdy się to im nie zdarza.

Upolitycznione są nie tylko opinie o zaangażowaniu telewizyjnych stacji informacyjnych podczas wyborów w Polsce, ale także te dotyczące możliwości dokonania podczas nich realnego wyboru oraz oceny uczciwości członków komisji wyborczych i przekonania dotyczące przekupywania głosujących.

W przypadku dwóch aspektów oceny wyborów w Polsce kluczową zmienną różnicującą opinie badanych są afiliacje partyjne mierzone deklaracjami zamiaru głosowania w hipotetycznych wyborach

do Sejmu. Dotyczy to przekonań na temat tego, czy w czasie wyborów w Polsce głosujący zawsze mają możliwość prawdziwego wyboru, mają kogo wybierać, oraz uczciwości członków komisji wyborczych. W obu przypadkach najwyższe oceny najczęściej wyrażają badani deklarujący zamiar głosowania w wyborach do Sejmu na listy Prawa i Sprawiedliwości (zob. tabele 3 i 4). Poczucie dysponowania możliwością dokonania realnego wyboru mają też na ogół zwolennicy Platformy Obywatelskiej. Mimo iż pozytywne opinie w przypadku obu omawianych aspektów dominują również wśród zamierzających głosować na inne grupowania lub zamierzających pójść na wybory parlamentarne, ale jeszcze niezdecydowanych, kogo w nich poprzeć, to w tych grupach znacznie częściej niż w dwóch największych potencjalnych elektoratach wskazywano na problem z reprezentatywnością ugrupowań kandydujących w wyborach i brak możliwości dokonania prawdziwego wyboru. Podobne zróżnicowania ocen możliwości dokonania realnego wyboru występują także w zależności od tego, na listy którego z komitetów wyborczy badani głosowali w majowych wyborach do Parlamentu Europejskiego. Ponadto znacznie częściej niż inni o tym, że w trakcie wyborów w Polsce głosujący zawsze mają możliwość dokonania prawdziwego wyboru, przekonani są również respondenci deklarujący prawicowe poglądy polityczne (60%) – por. tabelę aneksową 1.

TABELA 3

Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Głosujący zawsze mają możliwość prawdziwego wyboru, mają spośród kogo wybierać	Na kandydata której partii/inicjatywy politycznej głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu?				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Platforma Obywatelska RP	Wiosna	Inna partia	Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem, waham się
	w procentach				
Zawsze	63	51	43	37	37
Często	30	38	40	36	36
Rzadko	3	5	11	13	13
Nigdy	0	0	0	2	0
Trudno powiedzieć	4	5	6	13	14

TABELA 4

Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Członkowie komisji wyborczych są uczciwi	Na kandydata której partii/inicjatywy politycznej głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu?				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Platforma Obywatelska RP	Wiosna	Inna partia	Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem, waham się
	w procentach				
Zawsze	50	40	33	32	29
Często	39	47	58	41	43
Rzadko	2	2	1	8	1
Nigdy	1	0	0	1	0
Trudno powiedzieć	9	11	8	18	26

Opinie o częstotliwości występowania w Polsce zjawiska przekupywania wyborców najbardziej różnicują natomiast deklarowane poglądy polityczne. Im bardziej na prawo na osi lewica-centrum-prawica lokują się badani, tym częściej twierdzą, że w Polsce nigdy nie dochodzi do przekupywania

głosujących, a rzadziej skłonni są twierdzić, iż takie sytuacje mają miejsce. Analogicznie – im bliżej lewego końca tej osi, tym większy odsetek respondentów uważa, że dzieje się tak często lub nawet zawsze (por. tabelę aneksową 5).

W przypadku zróżnicowania opinii o uczciwości członków komisji wyborczych znaczenia ma także to, czy badani głosowali w ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego, przy czym głosujący w tych wyborach istotnie częściej niż niegłosujący deklarują przekonanie, iż w czasie wyborów w Polsce członkowie komisji wyborczych są uczciwi. Niegłosujący częściej niż głosujący zarówno kwestionują uczciwość członków komisji wyborczych, jak i unikają zajęcia stanowiska w tej kwestii. Warto przypomnieć, iż identyczne zróżnicowanie wyrażanych opinii w zależności od deklarowanej partycypacji wyborczej stwierdziliśmy po ostatnich wyborach samorządowych⁴.

TABELA 5

Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Członkowie komisji wyborczych są uczciwi	26 maja 2019 r. odbyły się wybory do Parlamentu Europejskiego. Czy brał(a) Pan(i) udział w tych wyborach?	
	Tak	Nie
	w procentach	
Zawsze	43	31
Raczej często	43	42
Raczej rzadko	2	8
Nigdy	0	1
Trudno powiedzieć	12	18

Przekonania badanych o uczciwości liczenia głosów w trakcie wyborów w Polsce najbardziej różnicuje deklarowane zainteresowanie polityką, a brak zainteresowania sprzyja zarówno kwestionowaniu uczciwości procesu liczenia głosów w wyborach, jak i brakowi opinii na ten temat.

TABELA 6

Jak często, Pana(i) zdaniem, następujące sytuacje mają miejsce w czasie wyborów w Polsce? Głosy są uczciwie liczone	Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką? Czy jest ono:			
	bardzo duże lub duże	średnie – śledzi Pan(i) jedynie główne wydarzenia	nikłe, niewielkie – często umykają Pana(i) uwadze nawet ważne wydarzenia	żadne
	w procentach			
Zawsze	50	47	45	29
Raczej często	35	40	38	35
Raczej rzadko	5	3	2	8
Nigdy	1	0	0	2
Trudno powiedzieć	10	10	15	25

⁴ Zob. komunikat CBOS „Ocena funkcjonowania demokratycznych mechanizmów i procedur wyborczych w Polsce”, grudzień 2018 (oprac. B. Badora).

Nawet po wyborach samorządowych z 2014 roku, które w części dotyczącej wyborów do sejmików wojewódzkich wzbudziły wiele kontrowersji, większość dorosłych Polaków skłonna była twierdzić, iż najczęściej procedury wyborcze działają w Polsce prawidłowo⁵. Po ostatnich wyborach samorządowych – ocenianych przez opinię publiczną⁶ znacznie lepiej niż poprzednie – w przypadku czterech aspektów oceny jeszcze znacząco się poprawiły. Przebieg majowych wyborów do Parlamentu Europejskiego zapewne przyczynił się do kolejnej wyraźnej poprawy opinii Polaków o uczciwości członków komisji wyborczych.

Opracowała

Barbara Badora

⁵ Zob. komunikat CBOS „Zaufanie do procedur wyborczych”, grudzień 2014 (oprac. B. Roguska).

⁶ Zob. komunikaty CBOS „O wiarygodności wyników wyborów do sejmików wojewódzkich”, listopad 2018 (oprac. B. Badora), oraz „Społeczna ocena organizacyjnej strony wyborów samorządowych”, listopad 2018 (oprac. B. Badora).